

RAINER MARIA RILKE

Kirjad noorele luuletajale

Kirjad noorele naisele

Saksa keelest tõlkinud
Tiiu Relve

„Loomingu Raamatukogu kuldsari“
SA Kultuurileht

Tõlgitud väljaannetest:

Rainer Maria Rilke
Briefe an einen jungen Dichter
Insel Verlag, 1992

Rainer Maria Rilke
Briefe an eine junge Frau
Insel Verlag, 1951

Täiendatud trükk väljaandest:

Rainer Maria Rilke
„Kirjad noored luuletajale. Luuletusi“
Saksa keelest tõlkinud Tiiu Relve ja Ain Prosa
Toimetanud Anu Saluäär
Loomingu Raamatukogu, 1995, nr 13
Tallinn, Perioodika

Uustrüki toimetanud Lauri Eesmaa
Korrektuuri lugenud Katrin Kern
Kujundanud Maris Kaskmann

© Tõlge ja saatesõna. Tiiu Relve ja Loomingu Raamatukogu, 2024
© Luuletuse tõlge. Maarja Kangro ja Loomingu Raamatukogu, 2024
© Kaanefoto. Mary Evans Picture Library, WEIMA, Scanpix, 2013

Trükkinud Tallinna Raamatutrükikoda

ISSN 2674-4678 (trükis)
ISSN 2674-4686 (epub)
ISBN 978-9916-713-95-2 (trükis)
ISBN 978-9916-713-96-9 (epub)

KIRJAD NOORELE LUULETAJALE

SAATEKS

Franz Xaver Kappus

See oli 1902. aasta hilissügisel – istusin sõjaväeakadeemia pargis Wiener Neustadti igivanade kastanite all ja lugesin raamatut. Olin lugemisse nii süvenenud, et peaaegu ei märganudki, kui minuga ühines ainuke mitteohvitser meie professorite seas, õpetatud ja heatahtlik akadeemia vaimulik Horáček. Ta võttis mu käest raamatu, heitis pilgu kaanele ja raputas pead. „Rainer Maria Rilke luuletused?“ küsis ta mõtlikult. Ta lehitses siit ja sealt, libistas pilgu üle mõne värsi-rea, vaatas endasse süvenenult kaugusse ja noogutas lõpuks. „Nii et kasvandik René Rilkest on siis luuletaja saanud.“

Ja ma kuulsin kõhetust kahvatust poisist, kelle vanemad olid rohkem kui viieteist aasta eest pannud Sankt Pölteni sõjaväe alamreaalkooli, et tulevikus saaks temast ohvitser. Horáček oli tollal töötanud selle õppeasutuse vaimulikuna ning mäletas kunagist kasvandikku veel hästi. Ta kirjeldas teda kui vaikset, tõsist, äärmiselt võimekat poissi, kes hoidis teistest eemale, talus kannatlikult pealesunnitud internaadielu ja läks pärast neljandat aastat koos teistega edasi sõjaväe ülemreaalkooli, mis asus Määrimaal Weißkirchenis.¹ Seal aga ilmnes, et tema füüsis ei olnud piisavalt vastupanuvõimeline, mistõttu vanemad võtsid ta koolist ära ja lasksid tal kodus Prahast edasi õppida. Kuidas tema elutee väliselt edasi kujunes, selle kohta ei osanud Horáček enam midagi öelda.

Pärast kõike seda on ilmselt mõistetav, et veel selsamal tunnil otsustasin saata oma luulekatsetused Rainer Maria Rilkele ja paluda temalt hinnangut. Olles alla kahekümne ning peagi oma elukutse lävel, mis oli minu arvates minu kalduvustega täielikus vastuolus, lootsin leida mõistmist, kui üldse kelleltki, siis raamatu „Mulle rõõmuks“ autorilt. Ja peaaegu kogemata said mu värsid kaasa saatva kirja, milles puistasin südant avameelsemalt kui kunagi varem või ka hiljem.

Möödus mitu nädalat, enne kui tuli vastus. Sinise pitsoriga kiri kandis Pariisi postitemplit, oli raske ning ümbrikul oli seesama selge, ilus ja kindel käekiri, millega oli kirjutatud kogu ülejäänud tekst algusest lõpuni. Sellega algas minu korrapärane kirjavahetus Rainer Maria

1 Hranice na Moravě Tšehhimaal.

Rilkega, mis kestis 1908. aastani, jäädes siis aegamööda harvemaks, sest elu viis mind just nendele aladele, mille eest luuletaja soe, õrn ja liigutav hoolitsus oli tahtnud mind hoida.

Kuid tähtis pole see. Tähtsad on üksnes need kümme kirja, mis siin järgnevad, tähtsad tunnetamiseks maailma, milles elas ja lõi Rainer Maria Rilke, ja tähtsad ka paljudele tänase ja homse päeva kasvavatele ja tulevastele loojatele. Ning kus räägib suur ja ainulaadne, seal ei jää väikestel muud üle kui vaikida.

Berliin, juuni 1929

Pariis, 17. veebruar 1903

Väga austatud härra,

Teie kiri jõudis minuni alles paar päeva tagasi. Tahan Teid tänada suure ja armsa usalduslikkuse eest. Ja vaevalt ma rohkemat oskangi. Ma ei saa süveneda Teie luuletuste laadi, sest igasugune kriitiline suunitlus on mulle võõras. Pole asja, mis sobiks kunstiteosele läheneamiseks vähem kui kriitilised sõnad: alati on tulemuseks suuremad või väiksemad arusaamatused. Asjad ei ole sugugi kõik nii haaratavad ja väljaöeldavad, nagu meid enamasti tahetakse uskuma panna; enamik sündmusi on väljendamatud, need toimuvad ruumis, millesse sõna eales ei sisene, ja kõigist kõige vähem sõnul väljendatavad on kunstiteosed, salapärased eksistentsid, mille elu meie kaduva elu kõrval kestab.

Pärast eelnenud märkust võin Teile veel vaid öelda, et Teie värsidel puudub omapära, ent neil on olemas vaikne ja varjatud isiklikkuse alge. Kõige selgemini tunnen seda viimases luuletuses „Minu hing“. Seal otsib sõnades väljendust midagi iseomast. Ja ilusas luuletuses „Leopardile“ tuleb võib-olla välja teatud liiki sugulus selle suure ja üksildasega. Sellegipoolest ei ole need luuletused iseenesest veel midagi, ei midagi iseseisvat, ka mitte see viimane ega Leopardile pühendatu. Oma lahke kirjaga, mis neid saatis, saavutasite selle, et selgitan Teile mõningaid puudusi, mida Teie värsse lugedes tundsin, ilma et oskaksin neid sellegipoolest eriliselt nimetada.

Te küsite, kas Teie värsid on head. Te küsite minult. Enne seda küsisite teistelt. Te saadate neid ajakirjadele. Võrdlete neid teiste luuletustega ja erutute, kui mõni kirjastus lükkab Teie katsetused tagasi. Nüüd (sest Te lubasite mul Teile nõu anda) palun ma Teid sellest kõigest loobuda. Te vaatate väljapoole, ning ennekõike seda ei tohi Te praegu teha. Mitte keegi ei saa Teile nõu anda, Teid aidata, mitte keegi. On ainult üksainus abinõu. Minge iseendasse. Uurige põhjust, mis paneb Teid kirjutama; vaadake järele, kas see on ajanud juured Teie südame sügavaimasse soppi, tunnistage endale, kas Te sureksite, kui Teil kirjutamine ära keelataks. Seda ennekõike: küsige endalt öövaikseimal tunnil, kas ma p e a n kirjutama? Kaevuge sügavat vastust otsides iseendasse. Ja kui vastus peaks kõlama jaatavalt, kui tohite

sellele tõsisele küsimusele vastu seada kindla ja lihtsa „Ma pean“, siis kohandage oma elu selle paratamatusega. Kuni kõige tähtsusetuma ning tühisema hetkeni välja peab Teie elu olema selge märk ja tunnus sellest sunnist. Siis lähenege loodusele. Siis proovige nagu esimene inimene öelda, mida Te näete ja kogete ja armastate ja kaotate. Ärge kirjutage armastusluuletusi, vältige algul vorme, mis on liiga kasutatavad ja tavalised: need on kõige raskemad, sest seal, kus on rohkesti häid ja osaliselt hiilgavaidki traditsioone, on vaja suurt küpset jõudu, et anda midagi omalt poolt. Seepärast põgenege üldlevinud motiivide juurest nende juurde, mida pakub Teie oma argipäev, kirjeldage oma kurbust ja soove, mööduvaid mõtteid ja usku millessegi ilusasse – kirjeldage seda kõike siira, vaikse, alandliku otsekoheusega ja kasutage enda väljendamiseks Teid ümbritsevaid asju, oma unenäopilte, esemeid oma mälestustest. Kui Teie argipäev näib Teile vaene, siis ärge süüdistage seda, süüdistage iseennast, öelge endale, et Te ei ole küllaldaselt luuletaja, et ligi meelitada selle rikkusi; sest looja jaoks ei ole vaimuvaesust ega ka vaest, tähtsusetut kohta. Ja isegi kui oleksite vanglas, mille seinad ei lase ühelgi elu häälel Teile meelteni tungida – kas poleks Teil siis ikkagi Teie lapsepõlv, see oivaline, kuninglik rikkus, see mälestuste varakamber? Pöörake oma tähelepanu sinna. Proovige üles kergitada kaugel mineviku rüppe vajunud meelegaistinguid; Teie isikupära kinnistub, Teie üksildus avardub ja saab unelevaks elupaigaks, millest teiste müra läheb kaugelt mööda. – Ja kui sellest sissepoole pöördumisest, sellest süüvimisest omaenese maailma tulevad v ä r s i d , siis ärge mõelge, et peate kelleltki küsima, kas need on head v ä r s i d . Siis ei tee Te ka katset ajakirjades nende tööde vastu huvi äratada: sest hakkate nendes nägema omaenda armsat loomulikku omandit, tükki oma elust ja oma elu häält. Kui kunstiteos on tekkinud paratamatusest, on ta hea. Nii annabki otsuse tema kohta tema päritolu ja ei miski muu. Seepärast, väga austatud härra, ei oska ma anda Teile muud nõu kui seda: minna iseendasse ja uurida sügavusi, millest saab alguse Teie elu; sellel allikal leiate vastuse küsimusele, kas p e a t e looma. Võtke see vastu, nii nagu see kõlab, püüdmata seda ära seletada. Võib-olla ilmneb, et olete kutsutud olema kunstnik. Siis võtke oma saatus vastu ja kandke seda, selle raskust ja suurust, küsimata kunagi tasu, mis võiks tulla väljastpoolt. Sest looja peab olema maailm omaette ja leidma kõik endast ja loodusest, millega ta on ühinenud.

Võib-olla aga peate pärast endasse ja oma üksildusse laskumist luuletajaks saamisest loobuma (piisab, nagu öeldud, äratundmisest, et saab elada ka ilma kirjutamiseta). Aga ka siis ei ole sisevaatlus, mida ma Teilt palun, asjata olnud. Igal juhul leiab Teie elu sealtpeale omaenda teerajad, ning ma soovin Teile rohkem, kui öelda oskan, et need oleksid head, rikkad ja avarad.

Mida peaksin Teile veel ütlema? Mulle näib, et kõik käib oma sisemise seaduse järgi; ja lõpuks tahtsin Teile ju ainult nõu anda, et kasvaksite vaikselt ja tõsiselt läbi oma arengu; ning pole midagi, mis häiriks seda rohkem kui see, et vaatate väljapoole ja ootate väljastpoolt lahendust küsimustele, millele saab vastuse anda võib-olla vaid Teie sisemine tunne kõige vaiksemal tunnil.

Rõõm oli leida Teie kirjast härra professor Horáčeki nimi; suhtun sellesse armastusväärseesse õpetlasse suure austuse ja aastaid kestnud tänulikkusega. Öelge palun talle seda edasi; on väga hea, et ta mind veel mäletab, ja ma oskan seda hinnata.

Värsid, mis Te mulle sõbraliku usaldusega saatsite, annan Teile jälle tagasi. Ja ma tänan Teid veel kord Teie suure usalduse ja südamlikkuse eest. Püüdsin avameelse ja parima arusaamise järgi antud vastusega end pisutki rohkem selle usalduse vääriliseks teha, kui mina, võõras, tegelikult olen.

Kõige andumuse ja osavõtlikkusega

Rainer Maria Rilke

Viareggio Pisa lähedal (Itaalia), 5. aprill 1903

Andke mulle andeks, armas ja austatud härra, et Teie 24. veebruari kirjale mõtlen tänulikult alles täna: olin kogu aeg tõbine, mitte otseselt haige, kuid mind vaevas gripitaoline roidumus, mistõttu ei jaksanud ma midagi teha. Ning kui muutust kuidagi tulla ei tahtnud, sõitsin lõpuks selle lõunamaise mere äärde, mille hea mõju on mind juba ükskord aidanud. Ent ma pole veel terve, mul on raske kirjutada ja nii tuleb Teil neid väheseid ridu rohkema eest võtta.

Loomulikult teadke, et rõõmustate mind alati, iga kirjaga, kuid olge heatahtlik vastuste suhtes, mis jätavad Teid võib-olla sageli tühjade kätega; sest tegelikult, ja just kõige tõsisemates ja tähtsamates asjades, oleme kirjeldamatult üksi, ning selleks, et keegi saaks teisele nõu anda või koguni teist aidata, peab palju juhtuma, peab palju õnnestuma, ja selleks, et see ükskord sünniks, peavad paljud asjaolud kokku sattuma.

Tahtsin Teile täna öelda veel kaht asja. Iroonia: ärge laske sellel enda üle valitseda, eriti ebaloomingulistel momentidel. Loomingulistel aga proovige seda kasutada kui veel üht vahendit, millega elu haarata. Puhtalt kasutatuna on iroonia ka puhas ja seda ei pea häbenema; ja kui tunnete, et see on Teile liiga südamelähedane, kui kardate läheduse kasvamist, siis pöörduge suurte ja tõsiste asjade poole, mille ees iroonia muutub väikeseks ja abituks. Otsige asjade sügavust: sinna ei lasku iroonia eales; – ja kui Te nõnda tõeliselt suureni liigute, siis proovige samal ajal järele, kas see käsitlusviis tuleneb paratamatult Teie olemusest. Sest tõsiste asjade mõjul iroonia kas libiseb Teilt maha (kui see on midagi juhuslikku) või (kui see kuulub tõepoolest sünnipäraselt Teie juurde) hoopis tugevneb tõsiseks tööriistaks ja võtab sisse oma koha vahendite hulgas, mille abil Teil tuleb kunsti vormida.

Ja teine asi, millest tahtsin Teile täna rääkida, on see:

Kõikidest minu raamatutest on vaid mõned üksikud mulle hädatarvilikud ja kaks on koguni alati mu asjade hulgas, kus ma ka ei viibiks. Ka siin on need minuga: Piibel ja suure taani kirjaniku *J e n s P e t e r J a c o b s e n i* raamatud. Mõtlen praegu, et kas Te teate tema teoseid. Neid saab kerge vaevaga muretseda, sest osa neist on väga heas tõlkes ilmunud Reclami universaalbiblioteegi sarjas. Muretsege

endale J. P. Jacobseni „Kuus novelli“² ja tema romaan „Niels Lyhne“³ ning alustage esimese köite esimesest novellist, mille pealkiri on „Mogens“. Teid valdab omaette maailm, õnn, rikkus, ühe maailma haaramatu suurus. Elage natuke aega nendes raamatutes, õppige seda, mis tundub õppimist väärt, aga ennekõike armastage neid. See armastus tasutakse Teile saja- ja tuhandekordselt, ja milliseks Teie elu ka ei kujuneks – see armastus, olen selles kindel, jookseb läbi Teie kujunemise kanga ühe olulisema lõngana Teie kogemuste, pettumuste ja rõõmude lõimes.

Kui mul tuleks öelda, kellelt olen midagi teada saanud loomise olemusest, selle sügavusest ja igavikust, siis nimetaksin ainult kaht: J a c o b s e n i, suurt kirjanikku, ja A u g u s t e R o d i n i, kujurit, kelle taolist ei leia ühtegi praegu elavate kunstnike hulgast.

Edu Teile kõikidel teedel!

Teie

Rainer Maria Rilke

2 Jens Peter Jacobsen, *Lask udus*. Eesti Raamat, 2010, tlk Ene Mäe. Eesti tõlkes on avaldatud vaid neli novelli.

3 Jens Peter Jacobsen, *Niels Lyhne*. Eesti Kirjanduse Selts, 1930, tlk Karl Oskar Freiberg.